

การวิเคราะห์ประเพณีบุญบ้าน-บุญขวัญข้าว ตำบลคั้งตะเภา อำเภอเมือง
จังหวัดอุตรดิตถ์

AN ANALYSIS OF BOON BAAN - BOON KHWAN KHAO TRADITION IN KHUNG TAPHAO
SUB-DISTRICT, MUEANG DISTRICT, UTTARADIT PROVINCE

พระทวีศักดิ์ สุเมธ

พระครูสุนทรธรรมนิทัศน์, พระศักดิ์ธัช ส่วโร

Phra Taveesak Sumetho

Phra Khru Sunthon Thammanithat, Phra Sakditat Sangwaro

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตแพร่

สยาม ราชวัณนะ

Sayam Ratchawat

Chiang Mai University

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Phree Campus

Email : Thawisak.ma@gmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 2 ประการ คือ (1) เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมาของประเพณีบุญบ้าน-บุญขวัญข้าว ตำบลคั้งตะเภา อำเภอเมือง จังหวัดอุตรดิตถ์ (2) เพื่อวิเคราะห์ประเพณีบุญบ้าน-บุญขวัญข้าว ตำบลคั้งตะเภา อำเภอเมือง จังหวัดอุตรดิตถ์ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพโดยวิธีการศึกษาเชิงเอกสาร (Documentary Research) และเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนามโดยการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interview) จากกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญจำนวน 21 รูป/คน ผลการวิจัยพบว่า

1) ประเพณีบุญบ้าน-บุญขวัญข้าว ตำบลคั้งตะเภา อำเภอเมือง จังหวัดอุตรดิตถ์ เป็นประเพณีที่แสดงถึง “วัฒนธรรม” มาเนิ่นนานนับเนื่องกว่าสองร้อยปี จัดมาตั้งแต่สมัยโบราณเพื่อเป็นการขอบคุณสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ปกป้องคุ้มครองคนในชุมชนให้อยู่ดีเป็นสุขจัดขึ้นบริเวณที่โล่งกลางหมู่บ้าน หรือที่อันสมควร เป็นประเพณีที่เกี่ยวข้องกับการทำบุญใหญ่ในหมู่บ้าน เป็นการสร้างความเจริญรุ่งเรืองและสร้างความเป็นปึกแผ่นแก่ชุมชนอย่างดียิ่ง สะท้อนให้เห็นถึงคุณค่าวิถีชีวิตที่ชุมชนและท้องถิ่นต่าง ๆ ได้พัฒนาและสร้างสรรค์ขึ้นเพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการดำเนินชีวิต โดยแสดงออกในรูปแบบของวิถีชีวิต ขนบธรรมเนียมประเพณี ภูมิปัญญา ศิลปะ อาหารการกิน เป็นต้น เพื่อปลูกจิตสำนึกและกระตุ้นให้คนในชุมชนเกิดความตระหนัก มีความตื่นตัว และเข้ามามีส่วนร่วมในการฟื้นฟูเผยแพร่และสืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่น จัดขึ้นหลังจากการเก็บเกี่ยวผลผลิตต่าง ๆ ของคนในชุมชนเพื่อเป็นการระลึกถึงบรรพบุรุษของเรา และเป็นการทำพิธีเพื่อขจัดปัดเป่าสิ่งไม่ดีในชุมชนให้

ออกไป เพื่อจะได้เป็นขวัญกำลังใจของคนในชุมชน มีวาระจัดกันแตกต่างกันไปตามช่วงเวลาแห่งปี โดยมีนัย “ผูกโยง” สัมพันธ์กันอย่างแยกไม่ออกจากวิถีชีวิตคนชนบท

2) ผลการวิเคราะห์ประเพณีบุญบ้าน-บุญขวัญข้าว ประกอบด้วย 3 ประเด็น คือ (1) ด้านความเชื่อ พบว่า การทำบุญประเพณีบุญบ้าน-บุญขวัญข้าวเป็นผลมาจากความเชื่อ 4 อย่าง คือความเชื่อว่าเป็นการทำบุญส่งเคราะห์ ความเชื่อว่าเป็นขวัญกำลังใจแก่ชาวบ้าน ความเชื่อว่าเป็นการทำบุญอุทิศ และความเชื่อว่าเป็นการทำบุญขอบคุณแม่โพสพ และเป็นวิถีชีวิตที่ปฏิบัติสืบทอดกันมา จึงถือเป็นประเพณีที่ศักดิ์สิทธิ์ที่ประชาชนให้ความนับถือศรัทธา (2) ด้านกิจกรรม ในประเพณีบุญบ้าน-บุญขวัญข้าวมีกิจกรรมที่ปรากฏที่เห็นได้เด่นชัดอยู่ในประเพณีคือ กตัญญูกตเวทีกกรรม ศรัทธา บุญกิริยาวัตถุ 3 กัลยาณมิตรธรรม หลักธรรมทั้งหมดนี้ผสมกลมกลืนอยู่กับประเพณีบุญบ้าน-บุญขวัญข้าวและวิถีชีวิตของชาวบ้านตำบลคิ่งตะเกามาโดยตลอด (3) ด้านอิทธิพลและคุณค่า อิทธิพลในด้านต่าง ๆ คือ ด้านครอบครัว วิถีชีวิต สังคม และพระพุทธศาสนา อันเป็นสิ่งที่เชื่อมโยงในการสร้างความรักความสามัคคีขึ้นในหมู่คณะ และเป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจ ของพุทธศาสนิกชนให้รวมเป็นหนึ่งเดียว การสอนให้เราอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข ไม่มีการแบ่งปันกันในสังคมนั้น โดยเริ่มจากครอบครัวที่เป็นสุข ทำให้เกิดวิถีชีวิตของคนในสังคมนั้นที่ดีงาม โดยอาศัยหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเป็นฐานในการดำเนินชีวิต ส่งผลให้ประเพณีบุญบ้านบุญขวัญข้าวเป็นประเพณีที่ดีงามจากภูมิปัญญาชาวบ้านที่ควรสืบสานและอนุรักษ์ให้คงอยู่สืบต่อไป

คำสำคัญ : ประเพณีบุญบ้าน-บุญขวัญข้าว

Abstract

The thesis entitled “An Analysis of Boon Baan - Boon Khwan Khao Tradition in Khung Taphao Subdistrict, Mueang District, Uttaradit Province” consisted of two objectives as follows: 1) to study the background of Boon Baan - Boon Khwan Khao tradition in Khung Taphao subdistrict, Mueang district, Uttaradit province and 2) to analyze the Boon Baan - Boon Khwan Khao tradition in Khung Taphao subdistrict, Mueang district, Uttaradit province. The study applied qualitative method by means of documentary research in which the field data were collected by in-depth interviews with 21 key informants. The results of the research are found as follows:

1) The Boon Baan - Boon Khwan Khao tradition in Khung Taphao subdistrict, Mueang district, Uttaradit province is the tradition representing a culture of more than 200 years that has been held since an ancient time in order to pay gratitude to the sacred items for protecting people in the community to live well and happily. The tradition is usually held outdoor in an open-air area in the village or at any appropriate area. The tradition is related to the merit-making of the village which is believed to bring prosperity and solidarity to the community. It

reflects the values of the way of life that the community and each locality have developed and created as a mean of living through the expression in various forms e.g., lifestyle, tradition, folk wisdom, arts, cuisine, etc. in order to raise awareness of people in the community to take part in the restoration, dissemination, and conservation of folk wisdom. The tradition usually takes part after the product harvesting in order to recall the ancestors and to ward off bad luck so that people in the community will have morale. Although each year the tradition has different agenda, still it represents the inseparable "bonding" from the rural lifestyle.

2) The analytical results of Boon Baan - Boon Khwan Khao tradition are found in three aspects: (1) On belief, it is found that the Boon Baan - Boon Khwan Khao tradition is a result of 4 beliefs which are the belief in merit-making, the belief that the tradition can bring morale to the villagers, the belief in merit-making dedicated to the departed, and the belief in merit-making as to pay gratitude to the Rice Goddess (Mae Phosop). The tradition is the way of life that has been inherited and considered as a sacred tradition that people have respect and faith in; (2) On Dhamma, it is found that the tradition involves the following Dhamma principles i.e., Kataññūkatavedī (one who is grateful and repays the done favor), Saddhā (faith), Puññakiriyaṅvatthu (three bases of meritorious action), and Kalyāṇamitta-dhamma (qualities of a good friend). All these Dhamma have always been blended with the Boon Baan - Boon Khwan Khao tradition as well as the way of life of Khung Taphao subdistrict villagers all along; and (3) On influences and values, it is found that the various influences which are family, way of life, society, and Buddhism bring affection and unity among people in the community and act as the refuge for the mind of Buddhists. The tradition teaches people to coexist peacefully without any discrimination by starting from a family that is happy which will result in people having a good way of life based on the Buddhist teachings. Consequently, Boon Baan - Boon Khwan Khao tradition is a good tradition from the folk wisdom that should be passed on and conserved.

Keywords : *Boon Baan - Boon Khwan Khao tradition*

บทนำ

ประเพณีของชาวไทยได้รับอิทธิพลจากหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนา จะมีพิธีกรรมที่มี ศาสนพิธีเข้าไปเกี่ยวข้อง ไม่ว่าจะเป็นประเพณีเกี่ยวกับชีวิต ประเพณีเกี่ยวกับการเกิด การตาย การแต่งงาน หรือประเพณีเกี่ยวกับเทศกาล วันสงกรานต์ปีเก่าต้อนรับปีใหม่ วันตรุษสงกรานต์ สารท วันลอยกระทง การขึ้นบ้านใหม่ หรือแม้แต่ประเพณีอันเนื่องมาจากศาสนาโดยตรง อาทิ ประเพณีทำบุญตักบาตรวันอาสาฬหบูชา วัน

เข้าพรรษา วันออกพรรษา ประเพณีการตักบาตรเทโวโรหณะ วันมาฆบูชา วันวิสาขบูชา มักจะมีการทำบุญเกิดขึ้น

แบบแผนในการดำเนินชีวิตที่ดั่งงามที่ปฏิบัติต่อเนื่องกันมาในชุมชนและสังคม วัฒนธรรมมีพื้นฐานมาจากสิ่งแวดล้อม เช่น สภาพภูมิประเทศ ภูมิอากาศ ศาสนา และความเชื่อ สำหรับวัฒนธรรมในชุมชนไทยนั้น ความคิด ความเชื่อ ความเข้าใจ ตลอดจนอุดมการณ์ต่าง ๆ ที่ได้รับการถ่ายทอดมาจากคนรุ่นก่อน เช่น ความเชื่อในเรื่องทางศาสนา สิ่งศักดิ์สิทธิ์ ความเข้าใจเรื่องของจักรวาล รวมทั้งการยอมรับว่าสิ่งใดถูกหรือผิด ซึ่งการให้คุณค่าหรือมาตรฐานการตัดสินใจของสังคมหนึ่ง ๆ จะแตกต่างกันชนบทรอบนิคมประเพณีที่แสดงออกในรูปแบบพิธีกรรมต่าง ๆ เช่น พิธีการแต่งงาน พิธีบวชนาคร พิธีขึ้นบ้านใหม่ พิธีการเหล่านี้มักจะได้รับอิทธิพลของศาสนาเข้ามาเกี่ยวข้องด้วย ทำให้เราได้เรียนรู้การดำเนินชีวิตของผู้คนในชุมชน รวมทั้งวัฒนธรรมประเพณีที่สืบทอดต่อกันมาในชุมชน ทำให้เราเกิดความรัก ความภาคภูมิใจ และร่วมกันรักษาสิ่งที่ดั่งงามในชุมชนของตนให้คงอยู่ตลอดไป ความเชื่อของประเพณีงานบุญบ้าน-บุญขวัญข้าว มาจากการผสมผสานความเชื่อเรื่องบรรพบุรุษของคนโบราณ เข้ากับความเชื่อทางพุทธศาสนา เป็นคติความเชื่อเรื่องผีบรรพบุรุษ ในการขอคุณบรรพบุรุษที่ประทานความอุดมสมบูรณ์จนสามารถเก็บเกี่ยวได้ และเป็นการสะเดาะเคราะห์เคราะห์คนในหมู่บ้านทั้งหมด และสอดคล้องกับวิถีชีวิตทางเกษตรกรรมของคนในชุมชน โดยประสานกับคติทางพุทธศาสนาเถรวาท ด้วยการจัดให้มีการทำบุญเลี้ยงพระภิกษุสงฆ์ เพื่อเป็นอุทิศส่วนกุศลให้บรรพบุรุษ และเสริมสวัสดิมงคลความอุดมสมบูรณ์ของคนในหมู่บ้านหลังฤดูเก็บเกี่ยวและมีความเชื่อว่าหากบรรพบุรุษเคยจัดประเพณีงานบุญบ้าน-บุญขวัญข้าว ขึ้น ณ สถานที่ใด ต้องมีการกระทำสืบต่อในสถานที่นั้นเป็นประจำทุกปี หากยกเลิกไม่กระทำต่อ จะเกิดภัยพิบัติแก่หมู่บ้านนั้น (เทวประภาษ มากคล้าย, 2553: 36)

ประเพณีงานบุญบ้าน-บุญขวัญข้าว ในปัจจุบัน จะจัดขึ้นหลังเสร็จสิ้นจากการเก็บเกี่ยวข้าวของเกษตรกรชาวนา โดยในแต่ละท้องถิ่นมีรายละเอียดการจัดประเพณีแตกต่างกันไป แต่ยังคงสาระหลักในการทำบุญกลางบ้าน เพื่อสร้างเสริมกำลังใจ และสร้างความสามัคคีของคนในชุมชนชนบทเอาไว้สืบมาจนปัจจุบัน ประเพณีงานบุญบ้าน-บุญขวัญข้าว เป็นประเพณีงานบุญของชาวไทยกลุ่มวัฒนธรรมที่ราบลุ่ม มีมาแต่เมื่อใดไม่ปรากฏ แต่สันนิษฐานว่าอาจจะมาตั้งแต่สมัยสุโขทัย ดังการพบหลักฐานตุ๊กตาดินเผาสะเดาะเคราะห์รูปคนหรือที่เรียกว่า “ตุ๊กตาเสียกบาล” ซึ่งเป็นสิ่งประกอบในการกระทำประเพณีงานบุญบ้าน-บุญขวัญข้าวมาจนถึงปัจจุบัน โดยประเพณีงานบุญบ้าน-บุญขวัญข้าว เป็นประเพณีไทยที่จัดภายนอกศาสนสถาน ชาวบ้านจะเลือกวันจัดที่เหมาะสม โดยจัดในบริเวณลานกว้างในหมู่บ้านที่เป็นสถานที่ที่เคยจัดกันมาเป็นประจำทุกปี เพื่อเป็นการชุมนุมชาวหมู่บ้านมาร่วมจัดงานประเพณีร่วมกัน โดยมีรายละเอียดการจัดแตกต่างกันไปในแต่ละท้องที่ โดยบางแห่งมีการก่อพระเจดีย์ทรายไว้เป็นเครื่องหมาย ซึ่งคติการก่อเจดีย์ทรายไว้กลางหมู่บ้านนี้มาจากเรื่องราวในธรรมบทเพื่อเป็นการสร้างกุศลก่อเจดีย์ถวายเป็นพุทธบูชาาร่วมกันและมีการทำบาปใส่ดินปั้นผู้อาศัยในครัวเรือนของตน ๆ ไปวางไว้ตามทางสามแพร่งเพื่อสะเดาะเคราะห์อีกด้วย โดยมีการนิมนต์พระภิกษุสงฆ์ มาสวดพระปริตรพระพุทธรูปในเวลาค่ำ และนิมนต์พระภิกษุสงฆ์มาถวายภัตตาหารเช้าในวันรุ่งขึ้น เพื่อเป็นการบำเพ็ญกุศลเสริมสร้างสิริมงคลแก่หมู่บ้านและชุมชนนั้น ๆ (ศูนย์ข้อมูลกลางทางวัฒนธรรม, 2563: ออนไลน์)

งานประเพณีทำบุญบ้าน-บุญขวัญข้าวที่สืบทอดกันมาช้านานของประชาชนในเขต ตำบลคิ่งตะเกา อำเภอเมือง จังหวัดอุดรธานี ซึ่งจะจัดขึ้นในราวเดือน 3 - 6 โดยผู้เฒ่าหรือผู้นำชุมชนจะเป็นผู้กำหนดวันทำบุญ และทำพิธีสังเคราะห์ เพื่อความร่มเย็นเป็นสุขของชาวบ้าน หลังพิธีสังเคราะห์จะมีการรับประทานอาหารร่วมกัน ประเพณีบุญบ้าน-บุญขวัญข้าวในแต่ละแห่งจึงมีรายละเอียดแตกต่างกันเล็กน้อย อันเนื่องมาจากความเชื่อและ ประเพณีดั้งเดิมของเชื้อชาตินั้น ๆ เพื่อสร้างความสามัคคีในชุมชนและความเป็นอยู่ที่ดีของคนในชุมชนอีกด้วย อย่างไรก็ตาม งานบุญบ้าน-บุญขวัญข้าวที่มีมาแล้วนับร้อยปีและยังคงดำรงสืบทอดต่อ ๆ กันมาโดยตลอดในการทำบุญบ้าน-บุญขวัญข้าวนี้ ไม่ว่าจะชุมชนเชื้อชาติใดก็ตามมักถือคติการทำบุญที่คล้ายๆกัน คือ รำลึกถึงเจ้ากรรม นายเวร ภูตผี เทวดา เพื่อจะอยู่ดีมีแรง อยู่เย็นเป็นสุข เป็นสิริมงคลและร่มเย็นเป็นสุขสิ่งที่ได้จากการทำบุญ กลางบ้านทางอ้อม คือ ความสามัคคี การช่วยเหลือกัน มีการไต่ถามสารทุกข์สุกดิบ และปัญหาต่าง ๆ และ บริโภคอาหารหรือช่วยกันแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ในชุมชนซึ่งคนรุ่นหลังอาจจะไม่ทราบว่าประเพณีที่เกี่ยวข้องกับ อะไร ดังนั้นจึงควรสืบทอดต่อไปจนถึงรุ่นลูก รุ่นหลานต่อไป ให้ทราบถึงประเพณีบุญบ้าน-บุญขวัญข้าวนี้

ดังนั้น ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาวิจัยเรื่อง “การวิเคราะห์ประเพณีบุญบ้าน-บุญขวัญข้าว ตำบลคิ่ง ตะเกา อำเภอเมือง จังหวัดอุดรธานี” ที่จะได้รวบรวมขึ้นเป็นองค์ความรู้เกี่ยวกับประวัติความเป็นมา แนวคิด ความเชื่อ หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา และอิทธิพลและคุณค่าของประเพณีบุญบ้านบุญขวัญข้าว เพื่อการ สืบสานขนบธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรม และภูมิปัญญาทางพระพุทธศาสนาพื้นบ้าน ให้เป็นมรดกตกทอด ของชาวตำบลคิ่งตะเกา ให้คนรุ่นหลังได้ศึกษาและประพฤติปฏิบัติ ให้เกิดความดีงาม ความเชื่อพิธีกรรมที่ สอดคล้องกับพระพุทธศาสนา เป็นมารยาทที่คนในสังคมปฏิบัติกันเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นจากการสร้างสรรค์ของคน ไทย ซึ่งได้มีการสืบทอดมาจากบรรพบุรุษสืบทอดกันมาถึงคนไทยในปัจจุบันสะท้อนให้เห็นถึงเอกลักษณ์ การ สร้างความสงบสุข การประพฤติปฏิบัติตามจึงช่วยนำความสุขความเป็นสิริมงคลมาให้ สร้างความรักความ สามัคคี ขนบทำเนียมประเพณีเป็นกุศโลบายให้คนรู้จักการเสียสละ เช่น งานบุญต่าง ๆ เกิดจากความร่วมมือ ร่วมแรง ร่วมใจกัน ทั้งยังแสดงถึงความกตัญญูรู้คุณของบรรพบุรุษอีกด้วย

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของงานวิจัยเรื่อง “การวิเคราะห์ประเพณีบุญบ้าน-บุญขวัญข้าว ตำบลคิ่ง ตะเกา อำเภอเมือง จังหวัดอุดรธานี” สำหรับวัตถุประสงค์ที่ต้องการนำเสนอในบทความนี้มี 3 ข้อ คือ

1. เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมาของประเพณีบุญบ้าน-บุญขวัญข้าว ตำบลคิ่งตะเกา อำเภอเมือง จังหวัดอุดรธานี
2. เพื่อวิเคราะห์ประเพณีบุญบ้าน-บุญขวัญข้าว ตำบลคิ่งตะเกา อำเภอเมือง จังหวัดอุดรธานี

วิธีดำเนินการวิจัย

1 รูปแบบการวิจัย

ผู้วิจัยได้ใช้วิธีการวิจัยแบบ การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เป็นการวิจัยที่เก็บ รวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก (In depth Interview) แล้วนำมาวิเคราะห์ข้อมูลตามสาระสำคัญ โดย

วิธีการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (Content Analysis Technique) นำเสนอข้อมูลด้วยวิธีการพรรณนาอ้างอิงคำพูด
ของบุคคล

2 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

งานวิจัยนี้เป็นเชิงคุณภาพเก็บข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึกจากกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ผู้วิจัยจึง
กำหนดกลุ่มผู้ให้สัมภาษณ์ที่มีคุณสมบัติสอดคล้องกับประเด็นสาระสำคัญด้วยวิธีการแบบเจาะจง (Purposive
Sampling) (สุวิมล ตรีภานันท์, 2555: 170) ได้กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 21 รูป/คน โดยผู้วิจัยได้กำหนด
หลักเกณฑ์ในการพิจารณาคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างคือ พระสงฆ์ ผู้ใหญ่บ้าน และผู้สูงอายุในชุมชน

3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ผู้ศึกษาได้ใช้เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเรื่อง “วิเคราะห์ประเพณีบุญบ้าน-บุญขวัญข้าว ตำบลคิ่งตะเกา อำเภอก
เมือง จังหวัดอุดรธานี” ผู้วิจัยได้สร้างแบบสัมภาษณ์เชิงลึก (in depth interview) เป็นเครื่องมือในการวิจัย
ดังนี้

- (1) ศึกษาหลักการและแนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับประเพณีบุญบ้าน-บุญขวัญข้าว จากเอกสารตำรา
บทความ งานวิจัย วิทยานิพนธ์ที่เกี่ยวข้อง
- (2) กำหนดกรอบแนวคิดในการสร้างเครื่องมือการวิจัย
- (3) กำหนดวัตถุประสงค์ในการสร้างเครื่องมือการวิจัยโดยขอคำปรึกษาจากอาจารย์ที่ปรึกษา
วิทยานิพนธ์
- (4) สร้างเครื่องมือ
- (5) นำเสนอร่างเครื่องมือการวิจัยต่ออาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ และผู้เชี่ยวชาญ
- (6) ตรวจสอบ และปรับปรุงแก้ไข
- (7) จัดพิมพ์แบบสอบถามฉบับสมบูรณ์และนำไปใช้จริง เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลกับกลุ่มตัวอย่าง

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล

ในส่วนของการวิจัยเรื่องนี้เป็นการศึกษาเชิงคุณภาพ ซึ่งใช้วิธีการสัมภาษณ์นั้น ผู้วิจัยจะสัมภาษณ์
ผู้ให้ข้อมูลสำคัญด้วยวิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก (in depth interview) และทำการบันทึกข้อมูลด้วยการจดบันทึก
และการบันทึกเทป มีการดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลดังนี้

1. รวบรวมเอกสารจากเอกสาร ตำรา หนังสือ บทความงานวิจัย เอกสารสิ่งพิมพ์ต่าง ๆ และ
งานวิจัยที่เกี่ยวข้องประเพณีบุญบ้าน-บุญขวัญข้าว
2. ผู้วิจัยสร้างแบบสัมภาษณ์ และขอหนังสืออนุญาตเก็บรวบรวมข้อมูลจากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตแพร่ เพื่อขอความร่วมมือเจาะจงไปยังกลุ่มบุคคลที่มีความเกี่ยวข้องกับประเพณีนี้
หลังจากนั้นดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล
3. ผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยทำการสัมภาษณ์ โดยใช้วิธีการสุ่มแบบเจาะจง
(Purposive Selection) ได้แก่ ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการพัฒนาชุมชน ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับประเพณี จำนวน
21 รูป/คน ซึ่งในการสัมภาษณ์ผู้วิจัยได้ทำการสัมภาษณ์ด้วยตนเอง และเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตัวเอง โดยใช้วิธีการ
สัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interview) และทำการบันทึกข้อมูลโดยการจดบันทึก

3.5 การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลเรื่อง “วิเคราะห์ประเพณีบุญบ้าน-บุญขวัญข้าว ตำบลคิ่งตะเกา อำเภอมืองจังหวัดอุตรดิตถ์” รวบรวมข้อมูลจากการศึกษาภาคเอกสารจัดกลุ่มข้อมูลวิเคราะห์สำคัญของประเด็นการสัมภาษณ์ และทำการวิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ ด้วยวิธีการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา และนำเสนอด้วยวิธีการพรรณนาอ้างอิงคำพูดของบุคคล ” มีขั้นตอนการวิเคราะห์ ดังนี้

- (1) วิเคราะห์ข้อมูลจากเอกสารตำราบทความ งานวิจัย วิทยานิพนธ์ที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัย แล้วจึงนำเสนอผลการวิจัยเป็นเชิงพรรณนา
- (2) เก็บรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึกมาจัดกลุ่มข้อมูล (Data Grouping) ตามสาระสำคัญของประเด็นการสัมภาษณ์
- (3) ทำการวิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์โดยวิธีการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (Content Analysis Technique) พร้อมทั้งนำเสนอโดยวิธีการพรรณนาอ้างอิงคำพูดของบุคคล

ผลการวิจัย

ผลการวิจัยนี้ได้ค้นพบประเด็นที่ตอบวัตถุประสงค์ดังนี้

หมู่บ้านคิ่งตะเกา หรือ บ้านคิ่งตะเกาเดิมชื่อว่า “ทุ่งบ้านคิ่งตะเกา” เป็นหมู่บ้านขนาดใหญ่ในตำบลคิ่งตะเกา อำเภอมืองอุตรดิตถ์ จังหวัดอุตรดิตถ์ นับเป็นหมู่บ้านในแถบลุ่มแม่น้ำน่านฝั่งขวาตอนบนที่เคยอยู่ในการปกครองของหัวเมืองพิชัยที่เก่าแก่ที่สุดหมู่บ้านหนึ่ง รองจากเมืองฝางสว่างคบุรีที่มีที่ตั้งอยู่ในแถบลุ่มแม่น้ำน่านฝั่งขวาตอนบนเช่นเดียวกัน หมู่บ้านคิ่งตะเกาเป็นชุมชนคนไทยดั้งเดิมที่ตั้งอยู่ปลายเหนือสุดของวัฒนธรรมที่สาบลุ่มภาคกลางตอนบน ตัวหมู่บ้านอยู่ติดแม่น้ำน่านฝั่งตะวันออก มีภูมิประเทศส่วนใหญ่เป็นที่ราบสองระดับโดยพื้นที่ที่ติดริมแม่น้ำน่านจะเป็นระดับต่ำมีชั้นลาดจากที่ราบปกติ เดิมตัวหมู่บ้านตั้งอยู่บนที่ราบลุ่มชั้นลาดดินตะกอนแม่น้ำพัดดังกล่าว แต่ปัจจุบันบ้านเรือนส่วนใหญ่ได้ย้ายขึ้นมาอยู่บนที่ราบภาคกลางริมทางหลวงหมายเลข 11 โดยพื้นที่เกษตรกรรมของหมู่บ้านส่วนใหญ่จะอยู่ในพื้นที่ที่ติดตะวันออกของหมู่บ้านและที่ราบลุ่มตะกอนแม่น้ำพัดริมแม่น้ำน่านด้านตะวันตกของหมู่บ้าน ชาวบ้านคิ่งตะเกาในปัจจุบันส่วนใหญ่นับถือพระพุทธศาสนานิกายเถรวาท มีประเพณีและวัฒนธรรมคล้ายกับหมู่บ้านชนบททั่วไปในแถบภาคกลางตอนบน ชาวบ้านประกอบอาชีพเกษตรกรรมเป็นส่วนใหญ่ ปัจจุบันมีนายสมชาย สำเภาทอง เป็นผู้ใหญ่วัยบ้านหมู่บ้านคิ่งตะเกา ประเพณีบุญกลางบ้าน มีวาระจัดกันแตกต่างกันไปตามช่วงเวลาแห่งปี โดยมีนัย “ผูกโยง” สัมพันธ์กันอย่างแยกไม่ออกจากวิถีชีวิตคนชนบท ประเพณีต่างๆของชาวหมู่บ้านคิ่งตะเกาทั้งที่เกิดขึ้นมา คงอยู่ และสาบสูญไป ล้วนแล้วแต่เป็นเครื่องหมายที่สัมพันธ์และแสดงออกให้เห็นถึงวิถีการดำรงชีวิตของคนคิ่งตะเกาที่มีความเชื่อโยงกับพระพุทธศาสนาและคติจารีตเก่าแก่แต่ดึกดำบรรพ์ อย่างไรก็ตาม ประเพณีเหล่านี้ส่วนใหญ่ในปัจจุบัน มักได้รับการปฏิบัติตามโดยมิได้คำนึงถึงจุดหมายสำคัญของการเกิดมีประเพณีเหล่านั้น หากแต่เป็นเพียงการปฏิบัติเพื่อรักษาหรือเพื่อเป็นพิธี โดยละเลยและลืมนองถึงคุณค่าที่แท้จริงของการมีประเพณีเหล่านั้นที่คนโบราณต้องการจะ “สอน” และ “ส่งต่อ” คติความเชื่อโบราณจารีตประเพณีแห่งบรรพชนที่ให้ทั้ง “แง่คิด” และ “แนวดำรงชีวิต” แบบเรียบง่ายและมีเหตุผลไปอย่างน่าเสียดายยิ่ง เมื่อเสร็จฤดูเก็บเกี่ยวนำข้าวขึ้น

ยุ่งฉางแล้ว ชาวคั้งตะเกาหมัดคิตีความเชื่อเรื่องหนึ่งคือ “แรกตักข้าว” คือเป็นวันแรกที่จะทำการตักข้าวที่เก็บเกี่ยวจากปีก่อนออกจากฉางมาทำการสี โดยกำหนดวันแรกตักข้าวไว้ตรงกับ วัน 3 ค่ำเดือน 3 มีความเชื่อว่าถ้าตักข้าวเก่าในฉางออกมาก่อนวันที่กำหนดนี้ข้าวในฉางจะถูกผีตะมอยกิน คือถ้าตักหนึ่งชั้น ข้าวในฉางก็จะหายไปหนึ่งชั้น เพื่อไม่ให้หน้าข้าวใหม่มาสีกินก่อนเวลาอันควร คตินี้น่าจะมาจากอุบายของคนโบราณและสอดคล้องกับสภาพของข้าวใหม่ที่เก็บเกี่ยวในปีก่อน โดยก่อนที่จะถึงวัน 3 ค่ำเดือน 3 ข้าวใหม่จะยังไม่แห้งดีไม่สมควรแก่การบริโภคแต่เมื่อถึงเดือน 3 ข้าวก็จะแห้งพอสมควรที่จะนำไปสีนำมารับประทานได้และเพื่อให้ใช้ข้าวเก่าค้างอยู่มารับประทานให้หมดไม่เหลือทิ้งไว้ ทำนองได้ใหม่ไม่ลืมเก่านั่นเอง “ประเพณีก่อเจดีย์ข้าวเปลือก” ประจำปีของหมู่บ้านคั้งตะเกาจัดตรงกับ วันขึ้น 14-15 ค่ำเดือน 3 ของทุกปี โดยชาวบ้านจะแบ่งข้าวเปลือกที่ตนเองทำการเพาะปลูกได้ในปีก่อนนำมาถวายวัด โดยในวันขึ้น 14 ค่ำ จะมีการเจริญพระพุทธมนต์ฉลององค์พระเจดีย์ข้าวเปลือก และอาจมีการละเล่นบ้างตามความเหมาะสม วันรุ่งขึ้นมีการถวายภัตตาหารเช้าแด่พระสงฆ์ในวัดคั้งตะเกา พร้อมทั้งทำเจดีย์ถวายองค์เจดีย์ข้าวเปลือกจึงเสร็จพิธี พิธีนี้คล้ายวิธีสู่ขวัญข้าว ตามความเชื่อโบราณของคนในแถบลุ่มอารยธรรมอุษาคเนย์ ที่เชื่อกันว่าทุกสิ่งมี “ขวัญ” สถิตอยู่ เมื่อชาวบ้านทำนาเพาะปลูกข้าวและเก็บเกี่ยวได้แล้ว ก่อนนำข้าวมาบริโภคหรือจำหน่ายจะมีการทำพิธี “สู่ขวัญข้าว” ทำนองเป็นการบูชาผีที่สถิตอยู่ในข้าวเป็นการแสดงความเคารพต่อสรรพสิ่งและนบน้อมต่อธรรมชาติทำให้การจัดพิธีก่อเจดีย์ข้าวเปลือกในวัดมีผู้มาร่วมงานบางตา แต่โดยส่วนใหญ่ของผู้ที่ไม่มาร่วมงานก็ยังคงแบ่งข้าวเปลือกฝากมาถวายวัดตามประเพณีนี้ตลอดมา

จากการวิเคราะห์ความเชื่อด้านประเพณีมีอิทธิพลต่อความเชื่อของประชาชนในตำบลคั้งตะเกา จังหวัดอุตรดิตถ์ เป็นวิถีชีวิตที่ปฏิบัติสืบทอดกันมา เป็นประเพณีที่ศักดิ์สิทธิ์ที่ประชาชนให้ความนับถือศรัทธาเป็นที่ศรัทธาเมื่อได้มาร่วมบุญในประเพณีนี้ แล้วทำให้เกิดความสบายใจ มีกำลังใจ เป็นประเพณีที่อยู่คู่กับชาวบ้านตำบลคั้งตะเกามาช้านานช่วยคุ้มครองหมู่บ้านด้วย จึงเป็นศูนย์รวมจิตใจของชุมชน เป็นสิ่งที่ยึดเหนี่ยวจิตใจของคนในชุมชนให้ยึดมั่นถือมั่นในความดี ไม่ทำความชั่ว ทำจิตใจให้แจ่มใส ซึ่งเป็นหลักความประพฤติขั้นพื้นฐานในการปฏิบัติตนตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ประชาชนในตำบลคั้งตะเกา จังหวัดอุตรดิตถ์ มีความเชื่อเรื่องบุญ-บาป ที่ส่งผลให้การดำเนินชีวิตของประชาชนมีความสำคัญมากขึ้นนั่นคือ ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว กรรมดี คือ บุญ กรรมชั่ว คือ บาป เป็นความเชื่อที่ยึดเหนี่ยวจิตใจของชุมชนไว้ รวมไปถึงความกตัญญูรู้คุณที่เป็นคุณธรรมพื้นฐานด้วย ความเชื่อเรื่องคุณค่าทางจิตใจ การให้กำลังใจซึ่งกันและกันของคนในชุมชน ทำให้การอยู่ร่วมกันในสังคมเกิดความสามัคคีขึ้น ชุมชนมีความเข้มแข็ง และเกิดการพัฒนาชุมชนให้เจริญก้าวหน้า ความเชื่อเรื่องของสิ่งศักดิ์สิทธิ์ รวมไปถึงการช่วยเหลือในการดำเนินชีวิตด้วย เมื่อประชาชนมีความประพฤติดีตั้งอยู่ในกรอบศีลธรรมจริยธรรมแล้วชุมชนนั้นก็จะมีแต่ความสุข เพราะมีสิ่งศักดิ์สิทธิ์เป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจของประชาชนในชุมชนเป็นแรงผลักดัน และคอยช่วยเหลือให้ประสบความสำเร็จในเรื่องต่าง ๆ ความเชื่อเรื่องความอุดมสมบูรณ์ เป็นประเพณีที่ช่วยทำให้เกิดความอุดมสมบูรณ์ขึ้นตามความเชื่อของประชาชน คือ ส่งผลให้การทำเกษตรกรรมได้ผลดี ประชาชนมีความสุขในการประกอบอาชีพ เกิดความขยันหมั่นเพียรในการทำงาน ช่วยในเรื่องการดูแลสุขภาพของคนในชุมชน ช่วยให้ออกห่างจากการเจ็บป่วย เป็นความเชื่อส่วนบุคคลของคนในพื้นที่

ตำบลคิ่งตะเกา ทั้งนี้ก็ต้องขึ้นอยู่กับอยู่การปฏิบัติตัวด้วยนั่นก็คือ การดูแลรักษาสุขภาพของตนเองและคนในครอบครัว

อภิปรายผล

ผลจากการศึกษาค้นคว้าข้อมูลการวิจัยเรื่อง “วิเคราะห์ประเพณีบุญบ้าน-บุญขวัญข้าว ตำบลคิ่งตะเกา อำเภอเมือง จังหวัดอุตรดิตถ์” มีประเด็นการอภิปรายผล ดังนี้

จากการวิเคราะห์ความเชื่อด้านประเพณีมีอิทธิพลต่อความเชื่อของประชาชนในตำบลคิ่งตะเกา จังหวัดอุตรดิตถ์ เป็นวิถีชีวิตที่ปฏิบัติสืบทอดกันมา เป็นประเพณีที่ศักดิ์สิทธิ์ที่ประชาชนให้ความนับถือศรัทธาเป็นที่ศรัทธาเมื่อได้มาร่วมบุญในประเพณีนี้ แล้วทำให้เกิดความสบายใจ มีกำลังใจ เป็นประเพณีที่อยู่คู่กับชาวบ้านตำบลคิ่งตะเกามาช้านานช่วยคุ้มครองหมู่บ้านด้วย จึงเป็นศูนย์รวมจิตใจของชุมชน เป็นสิ่งที่ยึดเหนี่ยวจิตใจของคนในชุมชนให้ยึดมั่นถือมั่นในความดี ไม่ทำความชั่ว ทำจิตใจให้แจ่มใส ซึ่งเป็นหลักความประพฤติขั้นพื้นฐานในการปฏิบัติตนตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของพระมหามานตรี ฉนทสีโล ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “วิเคราะห์หลักธรรมในประเพณีการทำบุญอุทิศของชาวพุทธในเขตเทศบาลตำบลหาดคำ อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย” ผลการวิจัยพบว่า การทำบุญอุทิศส่วนบุญส่วนกุศลหรือการแจกข้าวในทางพระพุทธศาสนาที่ปรากฏในพระไตรปิฎกนั้นมีพัฒนาการมาจากแนวความเชื่อเรื่องการอุทิศส่วนบุญในศาสนาพราหมณ์โดยเฉพาะในพิธีศารทซึ่งเราก็คงจะเรียกเวลานั้นเป็นการทำบุญอุทิศให้กับผู้ตาย เมื่อพระพุทธศาสนาเกิดขึ้นพระพุทธศาสนาก็ได้ปรับปรุงแนวคิดดังกล่าวจากการทำบุญให้พระเจ้าก็เปลี่ยนมาเป็นการฝึกฝนบุคคลให้รู้จักการให้ทาน รักษาศีลและเจริญภาวนาแทน โดยเฉพาะการอุทิศนี้มุ่งไปที่การให้บุญแก่ผู้ตาย การทำบุญอุทิศส่วนบุญส่วนกุศลของชาวพุทธในเขตเทศบาลเมืองหนองคายได้เปลี่ยนชื่อตามวัฒนธรรมของชาวอีสานเรียกว่าการทำบุญแจกข้าว โดยมีแนวคิด หลักธรรมปรากฏในพิธีกรรมอยู่หลายประการ ได้แก่ คำสอนเรื่องความกตัญญู เรื่องไตรสิกขา หรือเรื่องความสามัคคี เป็นต้น (พระมหามานตรี ฉนทสีโล, 2562: บทคัดย่อ)

จากการศึกษาวิเคราะห์พบว่า ประชาชนในตำบลคิ่งตะเกา จังหวัดอุตรดิตถ์ มีความเชื่อเรื่องบุญ-บาป ที่ส่งผลให้การดำเนินชีวิตของประชาชนมีความสำคัญมากขึ้นนั่นคือ ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว กรรมดี คือ บุญ กรรมชั่ว คือ บาป เป็นความเชื่อที่ยึดเหนี่ยวจิตใจของชุมชนไว้ รวมไปถึงความกตัญญูรู้คุณที่เป็นคุณธรรมพื้นฐานด้วย ความเชื่อเรื่องคุณค่าทางจิตใจ การให้กำลังใจซึ่งกันและกันของคนในชุมชน ทำให้การอยู่ร่วมกันในสังคมเกิดความสามัคคีขึ้น ชุมชนมีความเข้มแข็ง และเกิดการพัฒนาชุมชนให้เจริญก้าวหน้า ความเชื่อเรื่องสิ่งศักดิ์สิทธิ์ รวมไปถึงการช่วยเหลือในการดำเนินชีวิตด้วย ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของพระมหาอรุณอรุณมโม (สุภะโกศล) ได้กล่าวไว้ในงานวิจัยตอนหนึ่งว่า ประเพณีฮีตสิบสอง บางประเพณีมาจากความเชื่อดั้งเดิมในนิทานชนอรรตถกาของธรรมบท ดังจะเห็นจาก ประเพณี “บุญคุณลาน” ซึ่งชาวอีสานนิยมทำนาข้าวเป็นอาชีพหลัก มีข้าวเป็นอาหารประจำวันหากได้ ข้าวมากก็จะแบ่งขายพอได้ค่าใช้จ่ายในครอบครัว คนเหล่านี้มีความกตัญญูรู้คุณสิ่งที่ให้ประโยชน์แก่ ตน ข้าวเป็นพืชที่มีคุณค่าต่อคนเรา จึงมีความเชื่อว่าข้าวมีวิญญาณ หรือขวัญประจำอยู่ตามความเชื่อ ดั้งเดิม คือการยอมรับความศักดิ์สิทธิ์ของธรรมชาติความเชื่อว่ามีชีวิตในทุกอย่าง ดังนั้น เมื่อทำการเก็บเกี่ยวเสร็จแล้ว ก่อนจะขนข้าวขึ้นฉางข้าว ชาวอีสานจะทำบุญ เพื่อความเป็นสิริมงคล

เพิ่มความมุ่งมั่นมีศรีสุขแก่ครอบครัว และเพื่ออัญเชิญขวัญข้าวให้มาอยู่ประจำจะได้กินข้าวไม่เปลือง ทำนาก็ได้ผลดีใน ฤดูกาลต่อไป (พระมหารุณ อรุณธมโม (สุภะโกศล), 2538 : บทคัดย่อ)

ข้อเสนอแนะ

การศึกษาวิจัยเรื่อง “วิเคราะห์ประเพณีบุญบ้าน-บุญขวัญข้าว ตำบลคิ่งตะเภา อำเภอมือง จังหวัดอุตรดิตถ์” ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะดังนี้

- 1) องค์การปกครองระดับอำเภอหรือระดับจังหวัด ควรส่งเสริมเผยแพร่ และให้ความสำคัญกับประเพณีบุญบ้าน-บุญขวัญข้าว สนับสนุนให้อยู่ในระดับอำเภอและระดับจังหวัด เพื่อเป็นตัวอย่างในการดำเนินวิถีชีวิตที่ดีงามของสังคมชาวไทย
- 2) ควรมีการศึกษาเชิงเปรียบเทียบรูปแบบและกระบวนการพัฒนาจริยธรรมระหว่างชุมชนที่มีการส่งเสริมประเพณีวัฒนธรรมและชุมชนที่ไม่ส่งเสริมประเพณีและวัฒนธรรมต่างกันอย่างไร
- 3) ควรทำการศึกษาวิธีการชักจูงเชิญชวนนำเด็ก ๆ และเยาวชนได้เรียนรู้แบบแผนวิธีปฏิบัติของประเพณีบุญบ้าน-บุญขวัญข้าว
- 4) ควรมีการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับแนวทางการพัฒนาประเพณีบุญบ้าน-บุญขวัญข้าวให้ผู้คนให้ความสำคัญและกลับมาสนใจมากขึ้น
- 5) ควรมีการศึกษารูปแบบการประชาสัมพันธ์ที่หลากหลาย และปรับเนื้อหาสาระความสำคัญของประเพณี ตลอดจนรูปแบบของกิจกรรมของประเพณีที่น่าสนใจ

บรรณานุกรม

เทวประภาส มากคล้าย. (2553). **คิ่งตะเภา จากอดีตสู่ปัจจุบัน : พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ ประเพณีวัฒนธรรม ความเชื่อ และภูมิปัญญาท้องถิ่น**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์แห่งมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระมหามนตรี ฉนทสีโล. (2562). วิเคราะห์หลักธรรมในประเพณีการทำบุญอุทิศของชาวพุทธในเขตเทศบาลตำบลหาดคำ อำเภอมือง จังหวัดหนองคาย. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**. สาขาวิชาพระพุทธศาสนา บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระมหารุณ อรุณธมโม (สุภะโกศล). (2538). “อิทธิพลของอรรถกถาธรรมบทต่อพิธีกรรมและประเพณี ของชาวอีสาน. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

ศูนย์ข้อมูลกลางทางวัฒนธรรม. (2563). “**ตุ๊กตาเสียบบาล**”. [ออนไลน์], สืบค้นเมื่อ 29 กรกฎาคม. แหล่งที่มา: www.sujitwongthes.com.

สุวิมล ติรกานันท์. (2555). **ระเบียบวิธีการวิจัยทางสังคมศาสตร์**. พิมพ์ครั้งที่ 10. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.